

ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างรัฐและ
ศาสนาอิสลามในสังคมสมัยใหม่:
กรณีศึกษาการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม
ของจังหวัดเชียงใหม่
(Power Relations between the State
and Islam in Modern Society:
A Case Study of Chiang Mai Islamic
Organization Administration)

สุจินดา คำจร*
(Sujinda Kamjorn)

Received: June 10, 2021
Revised: December 28, 2021
Accepted: January 31, 2022

บทความวิจัย
-
วิชาการ

* นักศึกษาปริญญาโท ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (Graduate Student, Department of Sociology and
Anthropology, Faculty of Social Sciences, Chiang Mai University).

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างรัฐและศาสนาอิสลามในสังคมสมัยใหม่ โดยใช้การปฏิบัติงานของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดเชียงใหม่เป็นกรณีศึกษา ผู้เขียนใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพในการเก็บข้อมูลปฐมภูมิและทุติยภูมิ จากการศึกษา พบว่า คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดเชียงใหม่เกิดขึ้นใน พ.ศ. 2492 หลังจากการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองของประเทศไทยใน พ.ศ. 2475 อันสะท้อนให้เห็นถึงระบบบริหารแบบองค์การสมัยใหม่ เนื่องจากการประกาศใช้พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการศาสนูปถัมภ์ฝ่ายอิสลาม พุทธศักราช 2488 และพระราชบัญญัติมัสยิดอิสลาม พุทธศักราช 2490 ปัจจุบันได้ใช้พระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พุทธศักราช 2540 ทำให้ผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงใหม่ในฐานะตัวแทนของกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย มีอำนาจตามกฎหมาย เพื่อรับรองตำแหน่งอิหม่าม คอเต็บ บิหลั่น รวมทั้งกำหนดให้คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดที่จดทะเบียนกับทางจังหวัดรายงานผลการดำเนินงานแก่คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดเชียงใหม่ภายในเดือนมีนาคมของทุกปี ขณะเดียวกันคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดเชียงใหม่ก็ได้ร่วมมือกับรัฐซึ่งเป็นการต่อรอง เพื่อให้ชาวมุสลิมเชียงใหม่มีพื้นที่ในสังคมมากขึ้น ปรากฏการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงการได้มาซึ่งตำแหน่งอิหม่ามที่มีทั้งอำนาจตามกฎหมายและอำนาจตามประเพณีอยู่ในบุคคลเดียวกัน แม้ว่าอิหม่ามจะมาจากการเลือกตั้งของสัปบุรุษประจำมัสยิด และได้รับการรับรองจากหน่วยงานรัฐในภายหลัง นั่นคือ อำนาจตามกฎหมาย แต่ตำแหน่งนี้ในสังคมมุสลิมเชียงใหม่ นับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันส่วนใหญ่ มักเป็นการสืบทอดจากสมาชิกในครอบครัวหรือเครือญาติ สิ่งนี้สะท้อนให้เห็นถึงอำนาจที่มีรากฐานมาจากขนบธรรมเนียมประเพณีว่าไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะในสังคมดั้งเดิมเท่านั้น แต่ในสังคมสมัยใหม่อย่างจังหวัดเชียงใหม่ในปัจจุบันเองก็สามารถเกิดอำนาจชนิดนี้ขึ้นมาได้ โดยอำนาจทั้งสองชนิดนี้สามารถดำรงอยู่ร่วมกันได้ผ่านการปฏิบัติงานของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดเชียงใหม่

238 | วารสารไทยคดีศึกษา ปีที่ 20 ฉบับที่ 1 (มกราคม - มิถุนายน 2566)

คำสำคัญ: ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ, ภาวะสมัยใหม่, คณะกรรมการอิสลามประจำ
จังหวัดเชียงใหม่, อำนาจหน้าที่, ระบบบริหารแบบองค์กร

ABSTRACT

This article studies power relations between the state and Islam in modern society, focusing on a case study of Chiang Mai Provincial Islamic Council (CMPIC) administration. Qualitative research was done with primary and secondary data collected and analyzed. Results were that the CMPIC was established in 1949 after the political transformation of Thailand in 1932. Bureaucratically, the state announced a royal decree on religious patronage to Islam in 1945 and a royal act on Islamic Masjids in 1947, followed by a royal act on administration of Islamic organizations in 1970. The Chiang Mai Governor, as representative of the Department of Provincial Administration, Ministry of Interior, was legally authorized to accept the Imam (Islamic leader), Kateb (preacher of the Mosque), and Bilan (person who declares the prayer according to set times). In addition, a Mosque Islamic Committee was founded to register provincial reports and submit annual work results to the CMPIC every March. Meanwhile, the CMPIC negotiated with the state to grant Chiang Mai Muslims more social space. This phenomenon may be seen procedurally as due to the Imam, accorded legal and traditional authority despite being elected by a Muslim membership and accepted by the state organization as legal authority. Nevertheless, Imamship in Chiang Mai Muslim society reflected family or kinship ties, demonstrating traditional authority found also in modern Chiang Mai provincial society. These authorities coexisted through CMPIC operations.

Keywords: Power relationship, Modernity, Chiang Mai Provincial Islamic Council, Authority, Bureaucracy

บทนำ

ศาสนาอิสลามในประเทศไทยปรากฏขึ้นครั้งแรกตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัย โดยมีหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่มีการบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร นั่นคือ หลักศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหงมหาราช กล่าวถึงคำว่า “ปสาน” หรือ “ยี่สาน” หมายถึง ตลาด ซึ่งมาจากภาษาเปอร์เซียของชาวอิหร่านที่เข้ามาค้าขายและตั้งถิ่นฐานอยู่ในสังคมไทยมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย (Maluleem, Amonthat & Trichot 1996: 15 - 16; Setthamalinee 1997: 115 - 116) นอกจากนี้ ยังมีหลักฐานทางประวัติศาสตร์อีกชิ้นกล่าวถึงการเข้ามาของศาสนาอิสลามในสังคมไทยว่าเกิดขึ้นประมาณ พ.ศ. 2155 สมัยสมเด็จพระเจ้าทรงธรรมแห่งกรุงศรีอยุธยาได้แต่งตั้ง “เงอะหมัด” พ่อค้าชาวอาหรับจากประเทศเปอร์เซียที่เข้ามาค้าขายในสมัยนั้นให้ดำรงตำแหน่งเป็น “เจ้าพระยาเงอะหมัด” สมุหนายกว่าราชการทางฝ่ายเหนือ ซึ่งมีฐานะเทียบเท่านายกรัฐมนตรีในปัจจุบัน และบุคคลนี้ถือเป็นจุฬาราชมนตรีคนแรกแห่งประเทศไทย (Chulalongkorn University, Islamic Center of Thailand & Institute of Middle East Studies and Muslim Worlds 1987: 14 - 15, 84 - 85) ปรากฏการณ์ข้างต้นนี้แสดงให้เห็นว่ารัฐให้ความสำคัญกับศาสนาอิสลามในสังคมไทยมาตั้งแต่อดีต แต่ในปัจจุบันรัฐนั้นได้มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบและวิธีการให้สอดคล้องกับบริบทของสังคมสมัยใหม่มากขึ้นผ่านการประกาศใช้กฎหมายแก่ชาวมุสลิมทั้งประเทศ ภายหลังจากการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองของประเทศไทยตั้งแต่ พ.ศ. 2475 เป็นต้นมา ซึ่งเป็นประเด็นหนึ่งที่ผู้เขียนจะได้กล่าวถึงต่อไป

อย่างไรก็ตาม การศึกษาของอารีย์ จำปากลาย ธีรณรงค์ สกุลศรี และอาซิส ประสิทธิ์หิมะ (Jampaklay, Sakulsri & Prasith-hima 2012: 89 - 91) พบว่าคนไทยโดยทั่วไปมักมีความเข้าใจผิดคิดว่าชาวมุสลิมในประเทศไทยเหมือนกันทั้งหมด ทำให้มองภาพว่าชาวมุสลิมมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ทั้งที่ความเป็นจริงแล้วชาวมุสลิมมีความหลากหลายและไม่ได้มีเฉพาะชาวมุสลิมมลายูกลุ่มเดียวเท่านั้น ทั้งนี้ จรัล มะลูลีม กิติมา อมรทัต และพรพิมล ตรีโชติ (Maluleem, Amonthat & Trichot 1996: 14 - 18) สมัคร กอเข็ม (Kosem 2008: 1 - 11) สุชาติ เศรษฐมาลินี (Setthamalinee 2011: 20 - 22) สำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดเชียงใหม่ (Office of Chiang Mai Provincial Islamic Council 2014: 21 - 26)

และดวงกมล ดอนชอุ่ม (Doncha - Um 2018: 53 - 55) ได้อธิบายถึงความหลากหลายของชาวมุสลิมในประเทศไทยว่าสามารถพิจารณาผ่าน “ความเป็นชาติพันธุ์ทางศาสนา” ได้เป็น 7 กลุ่ม ได้แก่ 1. กลุ่มมุสลิมมลายู เป็นชนพื้นเมืองดั้งเดิมที่ไม่ได้สืบเชื้อสายมาจากชาวมุสลิมที่เข้ามาค้าขายหรืออพยพมาจากประเทศอื่น และเป็นกลุ่มที่มีจำนวนมากที่สุด ส่วนใหญ่อาศัยอยู่ทางภาคใต้ ขณะที่บางส่วนอาศัยอยู่ในภาคกลาง กรุงเทพมหานคร และปริมณฑล 2. กลุ่มมุสลิมเปอร์เซีย ปัจจุบันมีจำนวนไม่มาก ส่วนใหญ่อาศัยอยู่บริเวณมัสยิดมดฺงธรรม ซอยกุฎีจีน และบริเวณเจริญพาสณ์ฝั่งธนบุรี กรุงเทพมหานคร 3. กลุ่มมุสลิมจาม ตั้งถิ่นฐานอยู่ในกรุงเทพมหานคร จังหวัดตราด และจังหวัดสุราษฎร์ธานี 4. กลุ่มมุสลิมเอเชียใต้ หมายถึง ชาวมุสลิมที่อพยพมาจากประเทศอินเดีย ประเทศปากีสถาน และประเทศบังคลาเทศ พบมากในบริเวณเจริญกรุง เขตบางรัก กรุงเทพมหานคร และทางภาคเหนือของประเทศไทยอย่างจังหวัดเชียงใหม่ 5. กลุ่มมุสลิมอินโดนีเซีย กระจายตัวอยู่ทั้งในภาคกลางและภาคใต้ 6. กลุ่มมุสลิมจีน อพยพมาจากมณฑลยูนนานทางตอนใต้ของประเทศจีน ปัจจุบันตั้งถิ่นฐานอยู่ในพื้นที่ภาคเหนือของประเทศไทย รวมถึงจังหวัดเชียงใหม่ และ 7. กลุ่มมุสลิมพม่า กลุ่มนี้สามารถพบได้ทั้งในอำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก และจังหวัดระนอง ปัจจุบันชาวมุสลิมพม่าบางส่วนได้รับสัญชาติไทย เนื่องจากย้ายถิ่นฐานมาแล้วหลายรุ่น จะเห็นได้ว่า ชาวมุสลิมมีที่มาจากหลากหลายชาติพันธุ์ ดังนั้นการศึกษาชาวมุสลิมในสังคมไทยปัจจุบันจึงไม่สามารถจำกัดอยู่เพียงแค่ชาวมุสลิมมลายูเท่านั้น แต่จะต้องพิจารณาให้เห็นความแตกต่างของชาวมุสลิมกลุ่มอื่น ๆ ด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งจังหวัดเชียงใหม่ที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ของชาวมุสลิมทั้งจากเอเชียใต้ จีน และพม่าอาศัยอยู่ในชุมชนเดียวกัน

จำนวนประชากรมุสลิมในประเทศไทยปัจจุบัน (พ.ศ. 2561) เท่ากับ 3,639,232 คน คิดเป็นร้อยละ 5 ของประชากรทั้งหมด ประกอบด้วย เพศชาย 1,811,552 คน และเพศหญิง 1,827,680 คน ส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในภาคใต้มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 73.77 รองลงมา คือ ภาคกลาง (ไม่รวมกรุงเทพมหานคร) ร้อยละ 13.61 กรุงเทพมหานคร ร้อยละ 12.13 ภาคเหนือ ร้อยละ 0.45 และภาคตะวันออกเฉียงเหนือร้อยละ 0.04 ตามลำดับ (National Statistical

Office 2020: 65) ในกรณีของภาคเหนือ อ้างอิงจากข้อมูลทุติยภูมิที่ผู้เขียนใช้ พบว่า จังหวัดเชียงใหม่มีจำนวนมุสลิมมากที่สุดถึง 20,000 คน (Soonthornpasuch 1977: 234)¹ ระยะต่อมาได้ลดลงเป็น 12,000 คน (Gilquin 2005: 39 - 40)² แล้วลดลงเหลือ 6,789 คน (Thai Health Promotion Foundation, Well-being Foundations for Muslim Thais 2014: 3)³ ทั้งนี้ ผู้เขียนได้ใช้ข้อมูลของสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดเชียงใหม่ใน พ.ศ. 2564 เพื่ออ้างอิงจำนวนมุสลิมของจังหวัดเชียงใหม่ในปัจจุบัน คือ 4,588 คน ประกอบด้วย เพศชาย 2,079 คน และเพศหญิง 2,509 คน ทั้งหมดเป็นสัปบุรุษประจำมัสยิด⁴ ทั้งมัสยิดที่สามารถจดทะเบียนได้ 14 แห่ง และมัสยิดที่ยังไม่ได้จดทะเบียนกับทางจังหวัดอีก 3 แห่ง (Office of Chiang Mai Provincial Islamic Council 2021: 24 - 25)

คำว่า “องค์กรศาสนาอิสลาม” ในที่นี้ หมายถึง สำนักจุฬาราชมนตรี คณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด และคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดที่อยู่ภายใต้พระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พุทธศักราช 2540 ผู้เขียนได้ตั้งข้อถกเถียงว่าองค์กรศาสนาอิสลามดังกล่าวมีลักษณะโครงสร้างขององค์กร และการจัดระเบียบทางสังคมที่เป็นไปตามสังคมสมัยใหม่

¹ การศึกษา เรื่อง อัตลักษณ์ศาสนาอิสลามในเมืองเชียงใหม่: การศึกษาเปรียบเทียบประวัติความเป็นมา และโครงสร้างทางสังคมของชุมชนผู้อพยพชาวมุสลิมเอเชียใต้และจีนยูนนานของสุเทพ สุนทรเกสัช ใช้ข้อมูลของสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดเชียงใหม่ใน ค.ศ. 1975 (พ.ศ. 2518) เพื่ออ้างอิงจำนวนมุสลิมที่เข้าศึกษา.

² Michel Gilquin (2005) ใช้ข้อมูลของสำนักงานคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยใน ค.ศ. 2000.

³ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ แผนงานสร้างเสริมสุขภาพมุสลิมไทยใช้ข้อมูลจากสำมะโนประชากรและเคหะ พ.ศ. 2553 ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี.

⁴ คำว่า “สัปบุรุษประจำมัสยิด” ตามคำจำกัดความในพระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พุทธศักราช 2540 หมายถึง มุสลิมที่คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดมีมติเข้ารับเป็นสัปบุรุษประจำมัสยิด และมีชื่ออยู่ในทะเบียนสัปบุรุษประจำมัสยิด แต่ผู้นั้นจะเป็นสัปบุรุษเกินกว่า 1 มัสยิดในเวลาเดียวกันไม่ได้ ซึ่งผู้เขียนเลือกใช้คำนี้ตามคำจำกัดความข้างต้น เพื่อให้เข้าใจมากขึ้น เราสามารถนิยามความหมายของคำนี้ว่าเป็นสมาชิกในชุมชนมุสลิมก็ได้.

ในแง่ใด เช่นเดียวกับการศึกษาของ Muller & Steiner (2018: 3) ที่ตั้งคำถามกับการเกิดขึ้นขององค์กรศาสนาอิสลามของราชอาณาจักรสมัยใหม่ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ว่ามีความแตกต่างจากหลักการพื้นฐานทางศาสนาอิสลามอย่างไร เนื่องจากคำจำกัดความของคำว่า “ความเป็นสมัยใหม่” (Modernity) ตามความหมายทางสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา หมายถึง ความแตกต่างทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม เช่น สถาบันการเมืองในระบอบประชาธิปไตย ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม โครงสร้างทางสังคมแบบชนชั้นมักเกิดขึ้นในสังคมสมัยใหม่ ขณะเดียวกันยังเกี่ยวข้องกับความโปร่งใส ตรวจสอบได้ โดยให้ความสำคัญกับการควบคุมในระดับชีวิตประจำวัน (Abercrombie, Hill & Turner 2006: 252 - 253) ทั้งนี้ผู้เขียนได้ปรับใช้ความเป็นสมัยใหม่ (Modernity) ในความหมายของการจัดระเบียบทางสังคม และการควบคุมทางสังคมที่เกิดขึ้นกับการดำเนินงานขององค์กรศาสนาอิสลามในจังหวัดเชียงใหม่ที่มีองค์กรหลักเพียง 1 องค์กรเท่านั้น คือ คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดเชียงใหม่ในฐานะตัวแทนของความเป็นสมัยใหม่ในปัจจุบัน โดยมีการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบแต่ละฝ่ายในการบริหารงานขององค์กร ทั้งฝ่ายชะกาด ฝ่ายฮาลาล ฝ่ายการศึกษา และฝ่ายธุรการ ภายใต้อำนาจของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดเชียงใหม่ เพื่อตอบคำถามของการศึกษาครั้งนี้ว่าการเกิดขึ้นขององค์กรศาสนาอิสลามข้างต้นสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างรัฐและศาสนาอิสลามในสังคมสมัยใหม่ในลักษณะใด

การศึกษาการบริหารองค์กรศาสนาอิสลามในประเทศไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดที่ผ่านมายังจำกัดอยู่ในมิติกฎหมายและการเมืองการปกครอง ซึ่งเป็นมุมมองเชิง “โครงสร้าง” ขององค์กรมากกว่าการทำความเข้าใจผ่านมิติสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งเป็นมุมมองของ “ผู้กระทำการ” ที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างรัฐและศาสนาอิสลาม ทำให้การศึกษาในอดีตให้ความสำคัญกับปัญหาและอุปสรรคจากการดำเนินงานขององค์กรศาสนาอิสลาม เช่น การเกิดขึ้นของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดพิจารณาจากจำนวนมัสยิดที่มีอย่างน้อย 3 แห่งในจังหวัด แทนที่จะใช้จำนวนประชากรมุสลิมของจังหวัดนั้นเป็นหลัก นอกจากนี้ คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดและหน่วยงานของคณะกรรมการดังกล่าวเองก็ไม่ได้มีสถานะเป็นเจ้าหน้าที่รัฐและหน่วยงานของรัฐ

ส่งผลให้มีปัญหาทางด้านข้อกฎหมายตามมา กล่าวคือ เมื่อเกิดคดีความที่ศาลยุติธรรม ทั้งคดีแพ่งและคดีอาญามักถูกยกฟ้อง เนื่องจากศาลเห็นว่าเป็นปัญหาทางศาสนา (Saylaman 2015: 180 - 182) ขณะที่คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้กลับไม่มีความไว้วางใจทางการเมืองต่อระบบการเมือง เนื่องจากขาดความเชื่อมั่นในระบบยุติธรรม และรัฐจำกัดบทบาทของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดให้เหลือเพียงกิจการด้านศาสนาเท่านั้น โดยมีประเด็นที่น่าสนใจ คือ การที่อิหม่ามหรือผู้นำชุมชนมุสลิมไม่ให้ความสำคัญกับวิถีชีวิตของชาวมุสลิมในพื้นที่ แม้จะเป็นเครือญาติกันโดยเป็นปจจัยและ/หรือเงื่อนไขที่ส่งผลให้เกิดความไม่ไว้วางใจทางการเมืองขึ้นได้ (Jisawad 2020: 173 - 174) เนื่องด้วยข้อจำกัดของความรู้ความเข้าใจในประเด็นดังกล่าว จึงส่งผลให้ผู้เขียนสนใจศึกษาเกี่ยวกับการดำเนินงานของ คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดเชียงใหม่ เพื่อทำความเข้าใจปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น ในปัจจุบัน และเป็นการขยายพรมแดนความรู้ในประเด็นนี้ให้ชัดเจนมากขึ้น

ดังนั้น บทความนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ระหว่างรัฐและศาสนาอิสลามในสังคมสมัยใหม่ โดยใช้การปฏิบัติงานของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดเชียงใหม่เป็นกรณีศึกษา แนวคิดทฤษฎีทางสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาที่ใช้ในการวิเคราะห์ครั้งนี้ ได้แก่ ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ (Power Relation) อำนาจหน้าที่ (Authority) และระบบบริหารแบบองค์กร (Bureaucracy) ของ Max Weber (ค.ศ. 1864 - 1920) นักสังคมวิทยาชาวเยอรมัน เนื้อหาทั้งหมดที่ปรากฏเป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโทที่กำลังศึกษา บทความนี้ประกอบด้วย 3 ส่วน ส่วนแรก บทนำ กล่าวถึงความเป็นมาและความสำคัญของประเด็นปัญหาในการศึกษา วัตถุประสงค์ วิธีดำเนินการศึกษา ส่วนที่ 2 ผลการศึกษาและอภิปรายผล แบ่งออกเป็น 3 ประเด็น ประกอบด้วย ความเป็นชาติพันธุ์ทางศาสนาที่หลากหลายของชาวมุสลิมเชียงใหม่ บทบาทหน้าที่ของรัฐสมัยใหม่ในการควบคุมดูแลองค์กรศาสนาอิสลามของประเทศไทยและจังหวัดเชียงใหม่ การเกิดขึ้นขององค์กรศาสนาอิสลามของจังหวัดเชียงใหม่: ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างรัฐและศาสนาอิสลาม และส่วนที่ 3 เป็นบทสรุป

วัตถุประสงค์

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างรัฐและศาสนาอิสลามในสังคมสมัยใหม่ โดยใช้การปฏิบัติงานของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดเชียงใหม่เป็นกรณีศึกษา

วิธีดำเนินการศึกษา

การศึกษานี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยให้น้ำหนักกับการศึกษาภาคสนามซึ่งเป็นวิธีการศึกษาที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อนักมานุษยวิทยา กล่าวคือเป็นการศึกษาข้อมูลปฐมภูมิอย่างเป็นระบบ เพื่อทำความเข้าใจวัฒนธรรมของมนุษย์ในสังคม ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้ทั้งการวิจัยเอกสารควบคู่กับการศึกษาภาคสนาม ทั้งการสังเกตการณ์ และการสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

การวิจัยเอกสาร (Documentary Research) เป็นการศึกษาข้อมูลจากเอกสารทุติยภูมิ เช่น รายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์ บทความวิจัย บทความวิชาการ บทความนำเสนอในการประชุมวิชาการระดับชาติและระดับนานาชาติ หรือข้อมูลที่ได้จากหน่วยงาน / องค์กรในพื้นที่ เช่น รายงานผลการปฏิบัติงานของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดเชียงใหม่ เป็นต้น

การสังเกตการณ์ (Observation) หมายถึง สิ่งที่นักวิจัยเห็นด้วยตาตนเอง ผ่านการปฏิสัมพันธ์ในกิจกรรมทางสังคมกับกลุ่มเป้าหมายที่ศึกษา ผู้วิจัยใช้การสังเกตการณ์อย่างไม่มีส่วนร่วม (Non - Participant Observation) ในระยะแรกของการเข้าสนาม เพื่อไม่ให้ตนเองเป็นจุดสนใจจากชาวบ้านในพื้นที่ อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วมติดตามคณะกรรมการกองทุนชะกาต (บัยตุลมาล) จังหวัดเชียงใหม่ ลงพื้นที่เยี่ยมเยือน เพื่อมอบชะกาตประเภทสังคมสงเคราะห์และประเภทส่งเสริมอาชีพให้แก่ผู้ที่มีสิทธิรับชะกาตตามมัสยิดต่าง ๆ ในชุมชนมุสลิม ทั้งในเมืองและชนบท เพื่อให้มีโอกาสรู้การทำงานขององค์กรดังกล่าว ทำให้เห็นปฏิสัมพันธ์ระหว่างชาวมุสลิมด้วยกันผ่านการแสดงออกทางสีหน้า แววตา น้ำเสียง

การสัมภาษณ์เชิงลึก (Interview) เป็นเครื่องมือสำคัญอีกอย่างหนึ่งในการเก็บข้อมูลภาคสนามกับผู้ที่มีส่วนร่วมในการวิจัยทั้งหมด 8 คน ประกอบด้วย 2 กลุ่ม

ดังนี้

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ 1. अबดุลเลาะห์ (นามสมมติ) เป็นชาวมุสลิมจีนยูนนาน เพศชาย อายุ 68 ปี ทำหน้าที่เป็นประธานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดเชียงใหม่ 2. บาร์คัท (นามสมมติ) เป็นชาวมุสลิมเบงกาลี เพศชาย อายุ 44 ปี ทำหน้าที่เป็นคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดเชียงใหม่ 3. แดเนียล (นามสมมติ) เป็นชาวมุสลิมจีนยูนนาน เพศชาย อายุ 56 ปี ทำหน้าที่เป็นคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดเชียงใหม่ และเป็นอิหม่ามประจำมัสยิดดารุลามาน (ชื่อสมมติ) และ 4. เอ็มราน (นามสมมติ) เป็นชาวมุสลิมปาตานี เพศชาย อายุ 67 ปี ทำหน้าที่เป็นคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดเชียงใหม่

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลรอง ได้แก่ 1. ฟาฮิม (นามสมมติ) เป็นชาวมุสลิมเบงกาลี เพศชาย อายุ 70 ปี ทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดเชียงใหม่ และเป็นอิหม่ามประจำมัสยิดอัลมูบาร็อก (ชื่อสมมติ) 2. อิบบราฮิม (นามสมมติ) เป็นชาวมุสลิมจีนยูนนาน เพศชาย อายุ 78 ปี ทำหน้าที่เป็นคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดกลางจังหวัดเชียงใหม่ (ชื่อสมมติ) 3. โอมาร์ (นามสมมติ) เป็นชาวมุสลิมเบงกาลี เพศชาย อายุ 43 ปี ทำหน้าที่เป็นคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดอัลมูบาร็อก (ชื่อสมมติ) และ 4. ยูซุฟ (นามสมมติ) เป็นชาวมุสลิมเบงกาลี เพศชาย อายุ 57 ปี ทำหน้าที่เป็นคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดนูรุลอิสลาม (ชื่อสมมติ)

อย่างไรก็ตาม เนื่องจากนักวิจัยไม่ได้นับถือศาสนาอิสลาม แต่ต้องศึกษาเรียนรู้เรื่องราวของชาวมุสลิม และเก็บข้อมูลภาคสนามในชุมชนมุสลิมเมืองเชียงใหม่ จึงจำเป็นต้องจัดวาง “ตำแหน่งแห่งที่” (Positionality) ของตนเองให้เหมาะสม โดยให้ความสำคัญกับบริบทของแต่ละช่วงเวลาในช่วงที่เข้าไปเก็บข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยได้เลือกใช้สถานภาพทางสังคมต่าง ๆ เพื่อให้ตนเองได้รับการยอมรับจากชาวมุสลิมในพื้นที่ และเพื่อให้สามารถเข้าถึงข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมายได้มากที่สุด กล่าวคือ ผู้วิจัยมีภาพลักษณ์ที่ดูคล้ายคลึงกับชาวมุสลิม ทำให้ผู้ให้ข้อมูลบางคนเข้าใจว่าผู้วิจัยเป็นชาวมุสลิมเหมือนกันกับตนเอง ซึ่งเป็นความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนไปจากความเป็นจริง เนื่องจากผู้วิจัยเป็นชาวพุทธที่ให้ความสนใจกับการปฏิบัติทางศาสนาของชาวมุสลิมในจังหวัดเชียงใหม่ จึงจำเป็นต้องเข้ามาศึกษา เพื่อให้ตนเองมีความรู้ความเข้าใจในประเด็นนี้มากขึ้น นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังได้ใช้สถานะความเป็นนักศึกษาปริญญาโทในการ

เก็บข้อมูลภาคสนามครั้งนี้ด้วย เนื่องจากผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มักจะเปิดกว้างให้กับผู้ที่สนใจทางด้านศาสนาอิสลาม โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักศึกษาจากสถาบันการศึกษาในระดับอุดมศึกษา

ผลการศึกษาและอภิปรายผล

ความเป็นชาติพันธุ์ทางศาสนาที่หลากหลายของชาวมุสลิมเชียงใหม่

เนื่องจากจังหวัดเชียงใหม่มีความหลากหลายของชาวมุสลิมที่ไม่ได้มีเฉพาะชาวมุสลิมมลายูที่มาจากกรุงเทพมหานคร ภาคกลาง และภาคใต้ของประเทศไทยเท่านั้น แต่ยังมีชาวมุสลิมจีนยูนนานและชาวมุสลิมเอเชียใต้หรือชมพูทวีปอาศัยรวมอยู่ด้วย คำว่า “จีนยูนนาน” ในที่นี้ หมายถึง ชาวมุสลิมที่อพยพมาจากมณฑลยูนนานทางตอนใต้ของประเทศจีน ปกติแล้วคนพื้นเมืองโดยทั่วไปจะเรียกชาวมุสลิมกลุ่มนี้ว่า “จีนฮ่อ” ซึ่งมีความหมายไปในทางลบ แตกต่างจาก “จีนยูนนาน” ที่มีความหมายในทางบวกและเป็นคำที่ชาวมุสลิมกลุ่มนี้ยอมรับมากกว่าคำว่า “จีนฮ่อ” โดยในบทความนี้ผู้เขียนจะใช้คำว่า “จีนยูนนาน” เนื่องจากเป็นชื่อที่ชาวมุสลิมกลุ่มนี้นิยมใช้เรียกตนเอง ขณะที่คำว่า “เอเชียใต้” ในที่นี้นั้น หมายถึง ชาวมุสลิมที่อพยพมาจากประเทศอินเดีย ประเทศปากีสถาน และประเทศบังคลาเทศ เนื่องจากในอดีตทั้งสามประเทศนี้ก็คือประเทศอินเดียที่อยู่ภายใต้การปกครองของประเทศอังกฤษ ภายหลังจากได้รับเอกราชจึงแยกตัวออกมาเป็นประเทศต่าง ๆ ดังที่กล่าวไปแล้ว โดยทั่วไปชาวมุสลิมเอเชียใต้ในจังหวัดเชียงใหม่สามารถจำแนกได้เป็น 2 กลุ่ม คือ “ชาวมุสลิมปาตานี” และ “ชาวมุสลิมเบงกาลี” [Interview Barkat (Pseudonym) 2020, October 28] เพราะฉะนั้น ชาวมุสลิมจีนยูนนาน ชาวมุสลิมปาตานี และชาวมุสลิมเบงกาลี จึงถือเป็นประชากรมุสลิมกลุ่มสำคัญของจังหวัดเชียงใหม่มาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

นอกจากนี้ จังหวัดเชียงใหม่เองยังมีชาวมุสลิมพื้นเมืองที่เกิดจากการแต่งงานข้ามศาสนาระหว่างชาวมุสลิมกับคนท้องถิ่น (คนเมือง) ทำให้เกิดชาวมุสลิมลูกครึ่งหรือชาวมุสลิมเลือดผสม [Interview Ibrahim (Pseudonym) 2021, February 19] ขณะเดียวกันชาวมุสลิมด้วยกันเองก็ได้มีการแต่งงานทั้งภายในและภายนอกกลุ่ม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการแต่งงานระหว่างชาวมุสลิมที่มีความแตกต่างทางชาติพันธุ์ได้

ส่งผลให้เกิดชาวมุสลิมลูกครึ่ง เช่น ชาวมุสลิมปาตานีแต่งงานกับชาวมุสลิมเบงกาลี หรือชาวมุสลิมเบงกาลีแต่งงานกับชาวมุสลิมจีนยูนนาน เช่นเดียวกับกรณีที่ชาวมุสลิมแต่งงานกับคนท้องถิ่น (คนเมือง) โดยการแต่งงานทั้งสองกลุ่มนี้นับว่ามีแนวโน้มจะเพิ่มมากขึ้นทั้งในปัจจุบันและอนาคต [Interview Yusuf (Pseudonym) 2021, March 4] ทั้งนี้ การแต่งงานภายในกลุ่มของชาวมุสลิมด้วยกันเองนั้นสามารถพบได้กับชาวมุสลิมปาตานี เนื่องจากต้องการรักษาความเป็นชาติพันธุ์ของตนเองเอาไว้ แต่ภายหลังได้เริ่มมีการแต่งงานข้ามกลุ่มชาติพันธุ์มากขึ้นเช่นเดียวกับชาวมุสลิมกลุ่มอื่น ๆ ดังที่กล่าวมาแล้ว [Interview Emran (Pseudonym) 2021, March 31]

การศึกษาของสุเทพ สุนทรเภสัช (Soonthornpasuch 1977: 194 - 221) สะท้อนให้เห็นว่าการดำรงอยู่ร่วมกันของชาวมุสลิมเชียงใหม่ท่ามกลางความหลากหลายทางชาติพันธุ์เกิดขึ้นมาตั้งแต่อดีต โดยไม่ก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างชาวมุสลิมจีนยูนนานกับชาวมุสลิมเอเชียใต้ ประกอบด้วย ชาวมุสลิมปาตานี และชาวมุสลิมเบงกาลี เขาได้วิเคราะห์อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชาวมุสลิมในจังหวัดเชียงใหม่ผ่านความสัมพันธ์ทางสังคม 3 รูปแบบ ได้แก่ 1. ความสัมพันธ์ระหว่างชาวมุสลิมเอเชียใต้กับชาวมุสลิมจีนยูนนาน 2. ความสัมพันธ์ระหว่างชาวมุสลิมเชียงใหม่กับชาวมุสลิมในพื้นที่อื่น ๆ ของจังหวัดเชียงใหม่และภาคเหนือของประเทศไทย และ 3. ความสัมพันธ์ระหว่างชาวมุสลิมเชียงใหม่กับคนท้องถิ่น (คนเมือง) ซึ่งความสัมพันธ์สองรูปแบบแรกสะท้อนให้เห็นถึงความเหมือนและความแตกต่างของชาวมุสลิมทั้งสองกลุ่มที่อาศัยอยู่ร่วมกันในเมืองเชียงใหม่ ทั้งรูปร่างหน้าตา ฐานะทางเศรษฐกิจ ระดับการศึกษา การประกอบอาชีพ การเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคม ระบบเครือญาติ และการปฏิสัมพันธ์ระหว่างชาวมุสลิมเชียงใหม่กับชาวมุสลิมมลายู ระยะต่อมาได้ถูกสุชาติ เศรษฐมาลินี (Setthamalinee 2007: 41 - 47) วิพากษ์ว่าคำอธิบายของสุเทพ สุนทรเภสัช นั้นมีลักษณะหยุดนิ่งตายตัว ทำให้มองอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชาวมุสลิมเชียงใหม่แบบเป็นอันหนึ่งอันเดียว ทั้งที่ความเป็นจริงแล้วชาวมุสลิมเชียงใหม่อาจจะไม่ได้เป็นแบบนั้นในทุกกรณี โดยเฉพาะชาวมุสลิมจีนยูนนานที่มีการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ของตนเองอย่างน้อย 4 รูปแบบ ประกอบด้วย พ่อค้าชาวจีน พ่อค้าคนกลางชาวฮ่อ ชาวไทยมุสลิม และชาวมุสลิมฮ่อ อย่างไรก็ตาม นอกเหนือจากชาวมุสลิมจีนยูนนาน ชาวมุสลิมปาตานี และชาวมุสลิมเบงกาลี จังหวัดเชียงใหม่ใน

ปัจจุบันยังมีชาวมุสลิมพม่า ซึ่งเป็นชาวมุสลิมอีกกลุ่มหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและการศึกษาของจังหวัดนี้อีกด้วย [Interview Emran (Pseudonym) 2021, March 31]

คนท้องถิ่นโดยทั่วไปจะมีความคิดว่าชาวมุสลิมที่อาศัยอยู่ในชุมชนมุสลิมจะต้องเป็นกลุ่มชาติพันธุ์มุสลิมเหมือนกันทั้งหมด ความจริงแล้วคงไม่ได้เป็นแบบนั้นเสมอไป เนื่องจากสมาชิกในชุมชนมุสลิมหนึ่งอาจจะมีหลากหลายมากกว่า 1 กลุ่มชาติพันธุ์ก็ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งมัสยิดที่ตั้งอยู่ในอำเภอเมืองเชียงใหม่ เช่น มัสยิดกลางจังหวัดเชียงใหม่ (ชื่อสมมติ) ในปี 2563 มีจำนวนสัปบุรุษทั้งหมด 606 คน เป็นเพศชาย 257 คน และเพศหญิง 349 คน ขณะที่มัสยิดอัลมูบาร็อก (ชื่อสมมติ) ในปีเดียวกัน มีจำนวนสัปบุรุษทั้งหมด 613 คน เป็นเพศชาย 265 คน และเพศหญิง 348 คน (Office of Chiang Mai Provincial Islamic Council 2021: 24 - 25) ในจำนวนนี้ หากพิจารณาถึงความหลากหลายทางชาติพันธุ์ของสัปบุรุษแต่ละมัสยิดแล้ว ผู้เขียนได้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดทั้งสองแห่ง ซึ่งได้คาดการณ์จำนวนสัปบุรุษในมัสยิดของตนเองตามความรู้สึกเป็นร้อยละ พบว่ามัสยิดกลางจังหวัดเชียงใหม่ (ชื่อสมมติ) สัปบุรุษร้อยละ 85 มาจากชาวมุสลิมจีนยูนนาน รองลงมา คือ ชาวมุสลิมปาตาน ร้อยละ 7 ชาวมุสลิมมลายู ร้อยละ 3 ชาวมุสลิมอินเดีย ร้อยละ 2 และชาวมุสลิมเบงกาลี ร้อยละ 1 [Interview Ibrahim (Pseudonym) 2021, February 19] แตกต่างจากมัสยิดอัลมูบาร็อก (ชื่อสมมติ) ที่สัปบุรุษประจำมัสยิดส่วนใหญ่มาจากชาวมุสลิมเบงกาลีมากถึงร้อยละ 80 และมีเพียงร้อยละ 20 เท่านั้นที่เป็นชาวมุสลิมปาตาน [Interview Omar (Pseudonym) 2021, February 23] ปรากฏการณ์นี้แสดงให้เห็นว่าชุมชนมุสลิมหนึ่ง ๆ ในเมืองเชียงใหม่มีสมาชิกชาวมุสลิมที่มาจากหลากหลายชาติพันธุ์อาศัยอยู่ร่วมกัน ทั้งชาวมุสลิมจีนยูนนาน ปาตาน เบงกาลี อินเดีย และมลายู ขณะที่ชาวมุสลิมพม่าสามารถพบได้ที่มัสยิดญามิอุลอิสลาม (ชื่อสมมติ) โดยชาวมุสลิมพม่าในจังหวัดเชียงใหม่ไม่นับถือว่า เป็นสัปบุรุษประจำมัสยิด เนื่องจากการเป็นสัปบุรุษจะต้องเป็นชาวมุสลิมที่มีสัญชาติไทยโดยกำเนิดเท่านั้น ดังนั้น ชาวมุสลิมพม่าที่ไม่มีสัญชาติไทยจึงไม่ถูกนับรวมเข้าเป็นสมาชิกของชุมชนมุสลิมเช่นเดียวกับชาวมุสลิมกลุ่มอื่น

อย่างไรก็ดี การยอมรับในความเป็นชาติพันธุ์ทางศาสนาที่หลากหลายของชาวมุสลิมเชียงใหม่เพิ่งจะเกิดขึ้นในระยะหลัง ผู้เขียนได้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ที่ปรึกษาคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ปรากฏการณ์ข้างต้นนี้เริ่มขึ้นเมื่อประมาณ 30 ปีที่แล้ว ก่อนหน้านั้นชาวมุสลิมในจังหวัดเชียงใหม่ยังคงยึดติดกับความเป็นชาติพันธุ์นิยมของตนเองค่อนข้างสูง เนื่องจากเป็นชาวมุสลิมที่มาจากประเทศต่างกัน แต่ต้องเข้ามาอยู่ร่วมกันในจังหวัดเชียงใหม่ในช่วงเวลาเดียวกัน ทำให้เกิดการแบ่งพรรคแบ่งพวกกันอย่างชัดเจน ทั้งนี้ความเป็นชาติพันธุ์นิยมดังกล่าวได้ถูกลดความสำคัญลงอันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงเข้าสู่สังคมสมัยใหม่ของชาวมุสลิมเชียงใหม่ ได้แก่ การเปิดกว้างทางการศึกษาในระบบโรงเรียน ทำให้ลูกหลานชาวมุสลิมรุ่นหลังได้มีโอกาสเรียนรู้ และยอมรับในความแตกต่างหลากหลายทางชาติพันธุ์ของชาวมุสลิมมากขึ้น [Interview Faheem (Pseudonym) 2021, March 10] เช่นเดียวกับการแต่งงานข้ามกลุ่มชาติพันธุ์ระหว่างชาวมุสลิมด้วยกันเอง และการแต่งงานระหว่างชาวมุสลิมกับคนท้องถิ่น (คนเมือง) ดังที่ได้กล่าวถึงไปแล้ว [Interview Daniel (Pseudonym) 2021, March 5] นอกจากนี้ ความเป็นสมัยใหม่ยังสะท้อนให้เห็นผ่านการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างชาวมุสลิมกลุ่มต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในพื้นที่การค้าของจังหวัดเชียงใหม่ และการเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาอิสลาม รวมทั้งการเดินทางไปละหมาดร่วมกันที่มีสัปดาห์วันศุกร์ การกระทำดังกล่าวนับเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ส่งผลให้ความเป็นชาติพันธุ์นิยมของชาวมุสลิมแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดเชียงใหม่ลดลง และสามารถดำรงอยู่ร่วมกันได้ [Interview Barkat (Pseudonym) 2021, April 2]

ผู้เขียนมีความคิดเห็นในประเด็นนี้ว่า ความเป็นชาติพันธุ์ทางศาสนาที่หลากหลายของชาวมุสลิมเชียงใหม่ในปัจจุบันเป็นผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมในการเข้าสู่ภาวะสมัยใหม่ เนื่องจากชาวมุสลิมเชียงใหม่จำเป็นต้องปรับตัวให้สอดคล้องกับบริบททางสังคมในแต่ละช่วงเวลา ดังที่เอ็มราน (นามสมมติ) ได้กล่าวกับผู้เขียนว่า

“การยึดติดกับความเป็นชาติพันธุ์มุสลิมของตนเอง
อย่างตายตัวจะทำให้ชาวมุสลิมเชียงใหม่ในปัจจุบันไม่
สามารถอยู่ในสังคมนี้ได้ จึงต้องปรับตัวให้เข้ากับ

สถานการณ์ที่เปลี่ยนไป ในแง่ ‘ความเป็นสมัยใหม่’
ไม่ได้มีผลกระทบต่อความศรัทธาของชาวมุสลิม แต่ใน
ด้านสังคมอาจจะส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิต ทำให้
ต้องปรับตัวเพื่อความอยู่รอดในสังคมสมัยใหม่ที่ต้องอยู่
ภายใต้ข้อกำหนดของบทบัญญัติทางศาสนาอิสลาม”

[Interview Emran (Pseudonym) 2021,
March 31]

ประเด็นต่อไปจะกล่าวถึงการที่ประเทศไทยได้ก้าวเข้าสู่สังคมสมัยใหม่ที่มี
ผลกระทบในวงกว้างต่อชาวมุสลิมเชียงใหม่ โดยใช้การปฏิบัติงานของคณะกรรมการ
อิสลามประจำจังหวัดเชียงใหม่เป็นกรณีศึกษา เพื่อให้เข้าใจในประเด็นนี้มากขึ้น
ผู้เขียนขอเริ่มต้นด้วยการวิเคราะห์ให้เห็นถึงบทบาทหน้าที่ของรัฐสมัยใหม่ในการ
ควบคุมองค์กรศาสนาอิสลามของประเทศไทยและจังหวัดเชียงใหม่ ภายหลังจากการ
เปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองใน พ.ศ. 2475 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน

บทบาทหน้าที่ของรัฐสมัยใหม่ในการควบคุมดูแลการบริหารองค์กรศาสนา อิสลามของประเทศไทยและจังหวัดเชียงใหม่

การเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็น
ระบอบประชาธิปไตยแบบรัฐสภาของประเทศไทยตั้งแต่ พ.ศ. 2475 เป็นต้นมา
นอกจากรัฐจะปรับเปลี่ยนระบบการบริหารราชการแผ่นดินให้มีลักษณะรวมศูนย์
อำนาจการปกครองแล้ว รัฐยังเข้ามาดูแลพื้นที่ศาสนาด้วย แม้ว่าคนไทยส่วนใหญ่จะ
มองว่ารัฐเข้ามาควบคุมเฉพาะพื้นที่การเมืองเท่านั้น ขณะที่พื้นที่ศาสนา รัฐไม่ได้เข้าไป
เกี่ยวข้อง ทั้งที่จริงแล้วรัฐสมัยใหม่ได้เปลี่ยนบทบาทหน้าที่ของตนเองเข้ามาควบคุม
พื้นที่ศาสนาด้วยเช่นกัน การกระทำข้างต้นนี้แสดงให้เห็นนัยสำคัญทางสังคมวิทยา
และมานุษยวิทยาว่าศาสนาจะต้องพึ่งพาอำนาจรัฐ โดยเฉพาะอย่างยิ่งศาสนาอิสลาม
ได้ถูกรัฐสมัยใหม่เข้ามาควบคุมดูแล เพื่อจัดระเบียบองค์กรทางศาสนาอิสลามให้เข้าสู่
สังคมสมัยใหม่นับตั้งแต่ช่วงเวลานั้นเป็นต้นมา แม้ว่าประเทศไทยได้เริ่มเข้าสู่ภาวะ
สมัยใหม่อย่างเป็นทางการมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 แต่ในบทความชิ้นนี้จะใช้การ

เปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองของประเทศไทยใน พ.ศ. 2475 เป็นจุดเริ่มต้นในการเข้าสู่สังคมสมัยใหม่ของศาสนาอิสลามในประเทศไทย อันสะท้อนให้เห็นผ่านการประกาศใช้กฎหมายฉบับต่าง ๆ แก่ชาวมุสลิม ในที่นี้จะกล่าวถึงเฉพาะพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการศาสนูปถัมภ์ฝ่ายอิสลาม พุทธศักราช 2488 พระราชบัญญัติมัสยิดอิสลาม พุทธศักราช 2490 และพระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พุทธศักราช 2540 เท่านั้น

การศึกษาของอานวย เซลามัน (Saylaman 2015: 91 - 92) ได้วิเคราะห์ให้เห็นว่า พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการศาสนูปถัมภ์ฝ่ายอิสลาม พุทธศักราช 2488 เป็นกฎหมายฉบับแรกที่ทำให้เกิดการจัดตั้งองค์กรศาสนาอิสลามขึ้นมา ประกอบด้วยคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด และคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด ขณะที่พระราชบัญญัติมัสยิดอิสลาม พุทธศักราช 2490 นั้น กำหนดให้มัสยิดจะต้องจดทะเบียนเป็นนิติบุคคลและมีคณะกรรมการบริหารมัสยิด กำหนดคุณสมบัติของกรรมการมัสยิด อำนาจหน้าที่ของอิหม่าม คอเต็บ บิหลั่น และกรรมการคนอื่น ตลอดจนการแต่งตั้งและถอดถอนตำแหน่งดังกล่าว จะเห็นได้ว่า องค์กรศาสนาอิสลามได้ถูกจัดตั้งขึ้นมาอย่างเป็นทางการและได้รับความชอบธรรมโดยกฎหมายฉบับดังกล่าวเกิดขึ้นภายหลังจากการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองของประเทศไทยใน พ.ศ. 2475 เป็นต้นมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดเชียงใหม่ และคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดของจังหวัดเชียงใหม่ในปัจจุบัน ทั้ง 14 แห่ง ที่จดทะเบียนกับทางจังหวัดถือเป็นผลผลิตจากการประกาศใช้กฎหมายทั้งสองฉบับแก่ชาวมุสลิมในสังคมไทย เพื่อให้รัฐสมัยใหม่มีอำนาจในการควบคุมกำกับการบริหารองค์กรศาสนาอิสลามมากขึ้น เช่นเดียวกับข้อมูลที่ได้จากรายงานผลการปฏิบัติงานของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดเชียงใหม่ พบว่า คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดเชียงใหม่ก่อตั้งขึ้นโดยพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการศาสนูปถัมภ์ฝ่ายอิสลาม พุทธศักราช 2488 จนกระทั่ง พ.ศ. 2540 จึงได้เปลี่ยนมาใช้พระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พุทธศักราช 2540 จนถึงปัจจุบัน ซึ่งคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดเชียงใหม่เริ่มปฏิบัติงานครั้งแรกใน พ.ศ. 2492 โดยมีสำนักงานของตนเองตั้งอยู่ที่ถนนช้างคลาน ตำบลช้างคลาน อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่

(Office of Chiang Mai Provincial Islamic Council 2021: 15) ทั้งนี้ ข้อมูลที่ได้จาก กรรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย ระบุว่าประเทศไทยในปัจจุบัน (พ.ศ. 2563) มี คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดทั้งหมด 40 จังหวัด โดยจังหวัดเชียงใหม่ถือเป็น 1 ใน 40 จังหวัดนั้น (Division of Islamic Organization and Haji Affairs Promotion 2020)

จากการสัมภาษณ์ประธานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดเชียงใหม่คน ปัจจุบันได้ให้ข้อมูลกับผู้เขียนในประเด็นนี้ว่า จังหวัดเชียงใหม่มีคณะกรรมการอิสลาม ประจำจังหวัดมา ก่อนการประกาศใช้พระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พุทธศักราช 2540 ดังคำพูด “คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดเชียงใหม่เกิดขึ้นมานาน มากแล้วครับ แต่ที่แน่ ๆ ไม่ใช่เพิ่งมาเกิดตอน พ.ศ. 2540 นี่หรอกครับ” [Interview Abdullah (Pseudonym) 2021, February 25] เช่นเดียวกับข้อมูลที่ได้จาก คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดเชียงใหม่อีกคนหนึ่ง กล่าวว่า “ประธาน คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดเชียงใหม่คนแรก คือ ฮัจยีศรีบุญชู วารีย์ คิดว่าปีแรกที่ ดำรงตำแหน่งอาจจะเป็นปีแรกที่เริ่มตั้งหน่วยงานนี้ขึ้นมาก็ได้” [Interview Barkat (Pseudonym) 2020, October 28] ทั้งนี้ ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้ที่มีส่วนร่วมใน การวิจัยทั้งสองคนสอดคล้องกับการศึกษาของสุเทพ สุนทรเกษม (Soonthornpasuch 1977: 148 - 152) พบว่า คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดเชียงใหม่ใน พ.ศ. 2520 ทำหน้าที่ 1. เป็นตัวแทนให้กับชาวมุสลิมเชียงใหม่ เนื่องจากประธานคณะกรรมการ อิสลามประจำจังหวัดเชียงใหม่ถือเป็นผู้แทนของชาวมุสลิมเชียงใหม่ในการประสานงานกับ หน่วยงานรัฐ 2. ดูแลการจัดสวัสดิการสังคมพื้นฐานให้กับชาวมุสลิมภายในจังหวัด และ 3. เป็นสื่อกลางในการติดต่อสื่อสารระหว่างชาวมุสลิมเชียงใหม่กับชาวมุสลิมที่อาศัยอยู่ใน ภาคอื่น ๆ ของประเทศไทย

การจัดตั้งองค์กรศาสนาอิสลามในจังหวัดเชียงใหม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดเชียงใหม่ นั้นเกิดขึ้นภายหลังจากการเปลี่ยนแปลงการ ปกครอง พุทธศักราช 2475 เป็นต้นมา ปรากฏการณ์ข้างต้นนี้แสดงให้เห็นถึงความ พยายามของรัฐในการควบคุมดูแลศาสนาอิสลามในสังคมไทยผ่านการประกาศใช้กฎหมาย ฉบับต่าง ๆ แก่ชาวมุสลิมดังที่กล่าวไปแล้ว ปัจจุบันการดำเนินงานของคณะกรรมการ อิสลามประจำจังหวัดเชียงใหม่อยู่ภายใต้พระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม

พุทธศักราช 2540 เนื่องจากตามหลักการแล้วการจัดตั้งคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดจำเป็นต้องมีมัสยิดในจังหวัดอย่างน้อย 3 แห่ง จากข้อมูลปฐมภูมิและทุติยภูมิที่มีอยู่ในปัจจุบันสามารถสรุปได้ว่า คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดเชียงใหม่เกิดขึ้นใน พ.ศ. 2492 โดยมีฮัจยีศรีบุญญ์ วารีย์ ดำรงตำแหน่งเป็นประธาน คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดคนแรก และในปีเดียวกัน จังหวัดเชียงใหม่ก็มีมัสยิดที่จดทะเบียนกับทางจังหวัดเพียง 3 มัสยิดเท่านั้น (Office of Chiang Mai Provincial Islamic Council 2021: 26 - 29) ดังนั้น คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดเชียงใหม่ และคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดที่จดทะเบียนกับทางจังหวัดเชียงใหม่ได้เกิดขึ้นภายหลังจากการประกาศใช้พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการศาสนูปถัมภ์ฝ่ายอิสลาม พุทธศักราช 2488 และพระราชบัญญัติมัสยิดอิสลาม พุทธศักราช 2490 ตามลำดับ โดยการปฏิบัติงานของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดเชียงใหม่ในช่วงแรกนั้นใช้ระบบโควตา ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาเรื่องการไม่กระจายงานให้กับสมาชิกในองค์กร ระยะต่อมาจึงได้เปลี่ยนมาใช้ความรู้ความสามารถที่หลากหลายมากขึ้น ดังคำพูดของฟาฮิม (นามสมมติ)

“คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดเชียงใหม่ในอดีตนั้น คิดว่าน่าจะเป็นช่วงที่มีประธานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดคนที่ 1 กับคนที่ 2 ตอนนั้นใช้ระบบโควตาในการคัดเลือกกรรมการ เช่น คณะกรรมการ 1 ชุด มี 15 คน สมมุติว่าจังหวัดเชียงใหม่มี 10 มัสยิด มัสยิดในเมืองดั้งเดิม 4 แห่ง มีสัปบุรุษเยอะให้มีกรรมการได้มัสยิดละ 2 คน รวมเป็น 8 คน ส่วนมัสยิดในชนบท มีสัปบุรุษน้อยให้มีกรรมการได้มัสยิดละ 1 คน ก็ไปแบ่งให้เท่ากัน แต่ปัจจุบันไม่ได้ใช้ระบบนี้แล้ว ตั้งแต่ประธานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดคนที่ 3 เข้ามาก็หันไปใช้ความหลากหลายมากขึ้น เพราะถ้าใช้ระบบโควตามันเกิด

ความซ้ำซ้อน / ไม่กระจายงาน คนเก่งบัญชีก็มีกันหลาย
คน แต่ตำแหน่งอื่นกลับไม่มีคนไปทำ”

[Interview Faheem (Pseudonym) 2021,
March 10]

ปรากฏการณ์นี้สะท้อนความคิดของ Max Weber เรื่อง ระบบบริหารแบบ
องค์กร (Bureaucracy) ว่าเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ในสังคมสมัยใหม่ โดยใช้หลักเหตุผล
เป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนองค์กร ระบบบริหารแบบองค์กรนี้เป็นเครื่องมือให้เกิด
ระบบรัฐสมัยใหม่ ระบบเศรษฐกิจใหม่ เทคโนโลยีใหม่ ขณะเดียวกันก็ทำให้คุณค่าความ
เป็นบุคคลลดลงในเวลาเดียวกัน (Coser 1994: 29 - 30) ผู้เขียนได้วิเคราะห์ในประเด็น
นี้ว่า องค์กรดังกล่าวไม่ได้มีแค่ในระบบราชการเท่านั้น แต่ยังสามารถพบได้ในองค์กร
ศาสนาอิสลามของสังคมสมัยใหม่ด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์กรศาสนาอิสลามใน
ประเทศไทยที่มีการจัดตั้งขึ้นตามพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการศาสนูปถัมภ์ฝ่ายอิสลาม
พุทธศักราช 2488 และพระราชบัญญัติมัสยิดอิสลาม พุทธศักราช 2490 และ
พระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พุทธศักราช 2540 ตามลำดับ
เช่นเดียวกับกรณีของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดเชียงใหม่ (รวมทั้ง
คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดที่จดทะเบียนกับทางจังหวัด) เนื่องจากองค์กร
ดังกล่าวเป็นเงื่อนไขสำคัญอีกประการหนึ่งที่ทำให้ความเป็นชาติพันธุ์นิยมของชาวมุสลิม
เชียงใหม่ในอดีตที่มาจากหลากหลายชาติพันธุ์ลดความเข้มข้นลง ตัวอย่างที่เป็นรูปธรรม
ของปรากฏการณ์นี้แสดงให้เห็นผ่านการคัดเลือกบุคคล เพื่อเข้ามาทำงานในองค์กรนี้ที่
ไม่ได้พิจารณาจากชาวมุสลิมกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ดังคำพูดของอับดุลเลาะห์ (นามสมมติ)

“ปกติแล้วคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดเชียงใหม่
จะมีกรรมการทั้งหมด 15 คน มาจากชาวมุสลิมจีน 7 คน
ไม่ใช่ชาวมุสลิมจีนอีก 7 คน อีก 1 คนเป็นลูกครึ่งระหว่าง
ชาวมุสลิมแขกกับชาวมุสลิมจีน รวมแล้วมาจากฝ่าย
ต่าง ๆ ฝ่ายละ 7 คนครึ่งพอดี”

[Interview Abdullah (Pseudonym) 2021,
February 25]

จะเห็นได้ว่า การกำหนดโควตาให้กับชาวมุสลิมเชียงใหม่ที่มีความเป็นชาติพันธุ์ทางศาสนาที่หลากหลายนับว่ามีความสำคัญเป็นอย่างมาก เนื่องจากทำให้ความเป็นชาติพันธุ์นิยมของชาวมุสลิมเชียงใหม่ที่เข้มข้นในอดีตถูกลดความสำคัญลง แล้วเข้ามามีส่วนร่วมในการทำงานร่วมกันมากขึ้นในองค์กรศาสนาอิสลามระดับจังหวัด ซึ่งไม่เคยปรากฏขึ้นมาก่อน โดยใช้ระบบบริหารแบบองค์กรสมัยใหม่ กล่าวคือ คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดเชียงใหม่ในปัจจุบันได้จัดวางโครงสร้างตามระบบราชการ มีการกระจายอำนาจหน้าที่ และความรับผิดชอบของฝ่ายต่าง ๆ ในองค์กร รวมทั้งเปิดโอกาสให้ชาวมุสลิมเชียงใหม่จากกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการทำงาน (ยกเว้นชาวมุสลิมพม่าที่ยังไม่ได้รับสัญชาติไทยโดยกำเนิด) เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างความชอบธรรมให้กับรัฐในสังคมสมัยใหม่ สอดคล้องกับการศึกษาของสุเทพ สุนทรเณสัช พบว่า การคัดเลือกคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดเชียงใหม่ใน พ.ศ. 2520 นั้นไม่ได้ยึดติดกับชาวมุสลิมที่มาจากชาติพันธุ์ใดชาติพันธุ์หนึ่งอย่างตายตัว แต่ได้เปิดกว้างให้กับชาวมุสลิมทุกกลุ่มชาติพันธุ์ที่เป็นสัปบุรุษประจำมัสยิดต่าง ๆ ในจังหวัดเชียงใหม่ให้เข้ามาทำงานร่วมกัน โดยประธานและรองประธานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดมาจากชาวมุสลิมจีนยูนนาน ขณะที่ฝ่ายทะเบียนมาจากชาวมุสลิมปาตาน / เบงกาลี ส่วนกรรมการที่เหลือ 5 คนให้พิจารณาจากชาวมุสลิมจีนยูนนาน 3 คน และชาวมุสลิมปาตาน / เบงกาลี 2 คน รวมคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดเชียงใหม่ในช่วงเวลานั้นมีทั้งหมด 8 คน (Soonthornpasuch 1977: 148 - 152)

เพราะฉะนั้น การเกิดขึ้นของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดเชียงใหม่ นอกจากจะทำให้ความเป็นชาติพันธุ์นิยมของชาวมุสลิมเชียงใหม่ในอดีตลดลงแล้ว ยังสะท้อนให้เห็นถึงความพยายามของรัฐสมัยใหม่ในการเข้ามาควบคุมดูแลศาสนาอิสลามในจังหวัดเชียงใหม่ ภายหลังจากการประกาศใช้พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการศาสนูปถัมภ์ฝ่ายอิสลาม พุทธศักราช 2488 และพระราชบัญญัติมัสยิดอิสลาม พุทธศักราช 2490 อีกด้วย แม้ว่าในปัจจุบันจะใช้พระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พุทธศักราช 2540 แต่นัยสำคัญของกฎหมายฉบับล่าสุดกลับไม่ได้มีความแตกต่างไปจากกฎหมายทั้งสองฉบับก่อนหน้านี้ จะมีก็แค่เป็นเพียงการปรับปรุงให้กฎหมายในการควบคุมศาสนาอิสลามของประเทศไทยมีความทันสมัยมากขึ้นกว่าในอดีตเท่านั้น ในกรณีของจังหวัดเชียงใหม่ พบว่า คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดเชียงใหม่ และคณะกรรมการอิสลาม

ประจําสมัยที่จัดตั้งขึ้นตามพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการศาสนูปถัมภ์ฝ่ายอิสลาม พุทธศักราช 2488 และพระราชบัญญัติสมัยอิสลาม พุทธศักราช 2490 ให้ถือว่ามีสถานะเป็นองค์กรศาสนาอิสลามตามพระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พุทธศักราช 2540 โดยอัตโนมัติ แสดงให้เห็นว่ารัฐสมัยใหม่ได้เข้ามาควบคุมการปฏิบัติงานของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดเชียงใหม่ นับตั้งแต่ พ.ศ. 2492 เป็นต้นมา

อย่างไรก็ตาม รัฐไม่ได้มีอำนาจอันชอบธรรมในการควบคุมคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดเชียงใหม่อยู่เพียงฝ่ายเดียวเท่านั้น เนื่องจากคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดได้มีการต่อรองกับปฏิบัติการของรัฐสมัยใหม่รวมอยู่ด้วย ซึ่งแสดงให้เห็นถึงลักษณะความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างรัฐและศาสนาอิสลามในสังคมสมัยใหม่ ดังจะกล่าวถึงในประเด็นต่อไป

การเกิดขึ้นขององค์กรศาสนาอิสลามของจังหวัดเชียงใหม่: ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างรัฐและศาสนาอิสลาม

ผู้เขียนได้วิเคราะห์ในประเด็นก่อนหน้านี้แล้วว่าการเกิดขึ้นของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดเชียงใหม่ และคณะกรรมการอิสลามประจําสมัยที่จัดทะเบียนกับทางจังหวัดสะท้อนให้เห็นถึงระบบบริหารแบบองค์กรสมัยใหม่ตามความคิดของ Max Weber ซึ่งไม่ได้จำกัดอยู่แค่ระบบราชการเท่านั้น แต่ยังปรากฏอยู่ในองค์กรศาสนาอิสลามของประเทศไทยอีกด้วย⁵ สำหรับประเด็นนี้ ผู้เขียนจะวิเคราะห์ให้เห็นถึงลักษณะความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างรัฐและศาสนาอิสลามในสังคมสมัยใหม่ โดยการใช้การปฏิบัติงานของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดเชียงใหม่เป็นกรณีศึกษา ซึ่งเป็นประเด็นสำคัญของบทความนี้ กล่าวคือ การประกาศใช้พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการศาสนูปถัมภ์ฝ่ายอิสลาม พุทธศักราช 2488 พระราชบัญญัติสมัยอิสลาม พุทธศักราช 2490 และพระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พุทธศักราช 2540 แสดงให้เห็นถึงความพยายามของรัฐสมัยใหม่ในการควบคุมองค์กรศาสนาอิสลามที่ไม่ใช่แค่จังหวัดใดจังหวัดหนึ่งเท่านั้น แต่เป็นทั่วประเทศ โดยใช้กฎหมายเป็น

⁵ รวมถึงสำนักจุฬาราชมนตรี และคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย.

เครื่องมือสำคัญในการสร้างความชอบธรรมให้กับตนเอง ทำให้เกิดสิ่งที่ Weber เรียกว่า “อำนาจตามกฎหมาย” (Legal Authority) หมายถึง อำนาจที่วางอยู่บนรากฐานของเหตุผลและข้อบังคับ ถือเป็นคุณลักษณะสำคัญของความสัมพันธ์แบบสูงต่ำในสังคมสมัยใหม่ (Coser 1994: 21) อำนาจนี้ปรากฏชัดเจนในสังคมสมัยใหม่ที่มีระบบบริหารแบบองค์กร (Weber 1947: 329 - 336) ทำให้รัฐมีอำนาจควบคุมองค์กรศาสนาอิสลามได้มากขึ้นกว่าในอดีต ในกรณีของจังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ระบบบริหารแบบองค์กรสมัยใหม่ ทำให้ผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงใหม่ในฐานะตัวแทนของกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย มีอำนาจตามกฎหมาย เพื่อรับรองตำแหน่งอิหม่าม คอเต็บ บิหลั่น เช่น การเลือกตั้งคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด และคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดที่จดทะเบียนกับทางจังหวัด หน่วยงานรัฐจะเข้ามามีส่วนร่วมด้วยเสมอ ขณะที่การจัดการเลือกตั้งนั้นให้ถือเป็นอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดเชียงใหม่ สอดคล้องกับคำพูดของ अबดุลเลาะห์ (นามสมมติ)

“คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดเชียงใหม่เป็นหน่วยงานกึ่งรัฐ ถูกรัฐควบคุม แต่ไม่ใช่ทั้งหมด เพราะกระทรวงมหาดไทย จะเข้ามาแค่ออกบัตรให้กับอิหม่าม คอเต็บ บิหลั่นที่ศาลากลางจังหวัดเท่านั้น แต่การเลือกตั้งจะให้เป็นที่ของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดเข้าไปจัดการและแต่งตั้ง 3 ตำแหน่งนั้นปกติแล้วคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดจะไม่เข้าไปแทรกแซงการทำงานของคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด เพราะถือว่าสัปปุรุสเลือกพวกเขามาแล้ว ยกเว้นมีคนร้องเรียน เราถึงจะเข้าไปตรวจสอบ”

[Interview Abdullah (Pseudonym) 2021,
February 25]

จะเห็นได้ว่า การควบคุมกำกับกับการปฏิบัติงานของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดเชียงใหม่ของรัฐสมัยใหม่นั้นไม่ได้เป็นไปโดยสมบูรณ์ทั้งหมด เนื่องจาก

หน่วยงานรัฐยังคงให้อำนาจกับองค์กรศาสนาอิสลามในแต่ละพื้นที่ นอกจากนั้น รัฐยังมีอำนาจตามกฎหมายในการกำหนดให้คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดที่จดทะเบียนกับทางจังหวัดรายงานผลการดำเนินงานแก่คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดเชียงใหม่ภายในเดือนมีนาคมของทุกปี อย่างไรก็ตาม นอกเหนือจากอำนาจตามกฎหมายแล้ว ในกรณีของจังหวัดเชียงใหม่ ยังมี “อำนาจตามประเพณี” (Traditional Authority) ปรากฏให้เห็นอีกด้วย ซึ่งเป็นอำนาจที่วางอยู่บนรากฐานของขนบธรรมเนียมประเพณี โดยไม่ได้ระบุไว้เป็นกฎหมายหรือข้อบังคับเหมือนกับกฎหมาย แต่เป็นสิ่งที่ฝังลึกอยู่ในจิตใจของบุคคลอันเกิดจากการถ่ายทอดส่งต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่น (Coser 1994: 21 - 22) เช่น การเลือกตั้งอิหม่ามในอำเภอเมืองเชียงใหม่บางมัสยิดสะท้อนให้เห็นถึงอำนาจชนิดนี้ แม้ว่าตำแหน่งนี้จะมาจากการเลือกตั้งโดยสัปบุรุษประจำมัสยิด ซึ่งเป็นสมาชิกในชุมชนมุสลิม และถูกรับรองจากหน่วยงานรัฐในภายหลัง นั่นคือ อำนาจตามกฎหมาย ทว่าตำแหน่งนี้มักเป็นการสืบทอดจากสมาชิกในครอบครัวหรือเครือญาติที่ไม่ได้มีเฉพาะในสังคมดั้งเดิมเท่านั้น แต่สังคมสมัยใหม่ในปัจจุบันก็ยังมีส่วนนี้เกิดขึ้นอยู่ ดังคำพูดของแดเนียล (นามสมมติ) ซึ่งเป็นอิหม่ามประจำมัสยิดดารุลอามาน (ชื่อสมมติ) กล่าวว่า “ตอนแรกพ่อแม่เป็นอิหม่ามมาตั้งแต่ต้น พ่อพ่อแม่เสีย ผมก็เลยรับช่วงเป็นอิหม่ามต่อจากพ่อ” [Interview Daniel (Pseudonym) 2021, March 5] เช่นเดียวกับ กรณีของฟาฮีม (นามสมมติ) ที่พ่อของเขาเคยเป็นอิหม่ามประจำมัสยิดอัลมุบาร็อก (ชื่อสมมติ) ซึ่งหลังจากที่พ่อของเขาเสียชีวิต เพื่อนของเขาที่อยู่ในชุมชนมุสลิมเดียวกันได้ขึ้นมาเป็นอิหม่าม จนกระทั่งเพื่อนคนนั้นได้เสียชีวิตลง เขาจึงได้รับเลือกให้เป็นอิหม่ามประจำมัสยิดอัลมุบาร็อก (ชื่อสมมติ) ตั้งแต่นั้นมา [Interview Faheem (Pseudonym) 2021, March 10]

ปรากฏการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า แม้จะเป็นการบริหารองค์กรศาสนาอิสลามในสังคมสมัยใหม่ แต่อำนาจที่ได้มาไม่ได้มีเฉพาะจากกฎหมายเพียงอย่างเดียว แต่ยังมีอำนาจตามประเพณีรวมอยู่ด้วย ในกรณีของแดเนียล (นามสมมติ) และฟาฮีม (นามสมมติ) สะท้อนให้เห็นถึงการเลือกตั้งอิหม่ามบางมัสยิดในอำเภอเมืองเชียงใหม่ที่วางอยู่บนพื้นฐานของการสืบทอดตำแหน่งจากสมาชิกในครอบครัวหรือเครือญาติ ทั้งสองคนมีบทบาทสำคัญทั้งในชุมชนมุสลิมและในจังหวัดเชียงใหม่ กล่าวคือ ในชุมชนมุสลิม แดเนียล (นามสมมติ) เป็นอิหม่ามประจำมัสยิดดารุลอามาน (ชื่อสมมติ) เช่น

เดียวกับฟาฮิม (นามสมมติ) ที่เป็นอิหม่ามประจำมัสยิดอัลมูบาร็อก (ชื่อสมมติ) อิหม่ามทั้งสองคนถูกยอมรับจากสัปบุรุษประจำมัสยิดในฐานะผู้นำชุมชน ขณะเดียวกันก็ได้รับการยอมรับจากหน่วยงานรัฐ นั่นคือ กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย โดยผ่านการรับรองตำแหน่งอิหม่ามประจำมัสยิดจากผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงใหม่ หากพิจารณาในระดับจังหวัดเชียงใหม่ พบว่า แดเนียล (นามสมมติ) เป็นคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดเชียงใหม่ และฟาฮิม (นามสมมติ) เป็นที่ปรึกษาคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งทั้งสองคนถูกยอมรับทั้งจากสมาชิกในชุมชนมุสลิม คณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย สำนักจุฬาราชมนตรี และหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้อง

นอกจากนี้ การเกิดขึ้นของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดเชียงใหม่ยังสะท้อนให้เห็นถึงการจัดระเบียบทางสังคมและการควบคุมทางสังคมขององค์กรศาสนาอิสลามในสังคมสมัยใหม่ที่ไม่ได้มีแค่มิติทางศาสนาเท่านั้น แต่มีความเชื่อมโยงกับมิติทางการเมืองการปกครองด้วย เช่นเดียวกับการศึกษาของ Muller & Steiner (2018: 12) ได้กล่าวถึงการวิเคราะห์องค์กรศาสนาอิสลามในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ว่าจะต้องพิจารณาในฐานะที่เป็นปรากฏการณ์ทางสังคมที่มีความซับซ้อนมากกว่าการทำความเข้าใจในฐานะสถาบันที่เป็นทางการ (Formalization) หรือการจัดลำดับชั้นของสายการบังคับบัญชา (Top - Down) เท่านั้น เนื่องจากองค์กรทางศาสนาอิสลามดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงความร่วมมือระหว่างรัฐและศาสนาอิสลาม สอดคล้องกับกรณีของจังหวัดเชียงใหม่ที่ผู้เขียน พบว่า คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดเชียงใหม่ได้ให้ความร่วมมือกับรัฐ ซึ่งถือเป็นการต่อรองกับปฏิบัติการของรัฐ เพื่อให้ชาวมุสลิมเชียงใหม่ในปัจจุบันมีพื้นที่ในสังคมมากขึ้น เช่นเดียวกับกรณีของแดเนียล (นามสมมติ) และฟาฮิม (นามสมมติ) ได้สะท้อนให้เห็นว่า แม้จะมีความแตกต่างของอำนาจตามกฎหมายและอำนาจตามประเพณีที่เกิดขึ้นกับบุคคลคนหนึ่ง แต่อำนาจทั้งสองชนิดนี้ก็สามารถดำรงอยู่ร่วมกันได้ในสังคมสมัยใหม่

อย่างไรก็ตาม การศึกษาของผู้เขียนในครั้งนี้ได้ข้อค้นพบที่แตกต่างจากการศึกษาของวสันต์ จิสวัสดิ์ เรื่อง “ความไว้วางใจทางการเมืองของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีต่อการบริหารราชการส่วนภูมิภาค” พบว่าการรวมศูนย์อำนาจการตัดสินใจไว้กับหน่วยงานรัฐ ทำให้คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดในพื้นที่ดังกล่าวไม่ไว้วางใจระบบการเมือง (Jisawad 2020: 173 - 174) ขณะที่

ผู้เขียนกลับพบว่า คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดเชียงใหม่ไม่ได้มองว่าตนเองถูกควบคุมจากรัฐเพียงฝ่ายเดียว แต่ยังได้รับการสนับสนุนจากรัฐในเวลาเดียวกันด้วย สอดคล้องกับการศึกษาของ Muller & Steiner (2018: 19) พบว่า องค์กรศาสนาอิสลามในสังคมสมัยใหม่ก็เหมือนกับองค์กรทางสังคมอื่น ๆ ที่ถูกขับเคลื่อนโดยผู้กระทำการที่มีความเชื่อมโยงกับระบบการเมืองการปกครอง ในกรณีของจังหวัดเชียงใหม่ นั้นสามารถกล่าวได้ว่า คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดเชียงใหม่ได้ใช้วิธีคิดแบบรัฐสมัยใหม่ในการบริหารจัดการองค์กรของตนเองกับชาวมุสลิมเชียงใหม่ที่มีความแตกต่าง ทั้งทางชาติพันธุ์และสัญชาติ โดยเฉพาะการปฏิบัติงานขององค์กรนี้ในปัจจุบันที่ไม่ได้ให้ความสำคัญกับความเป็นชาติพันธุ์ทางศาสนาของชาวมุสลิมในยุannon ปาทาน เบงกาลี หรือชาวมุสลิมเลื้อดผสม เนื่องจากถือว่าเป็นชาวมุสลิมสัญชาติไทยที่ต้องได้รับการดูแล จากหน่วยงานนี้ แตกต่างจากชาวมุสลิมพม่าที่ยังไม่มีสัญชาติไทยในจังหวัดเชียงใหม่ที่หน่วยงานนี้ไม่ได้เข้าไปเกี่ยวข้อง

การศึกษาครั้งนี้ยังสอดคล้องกับการวิเคราะห์ว่าด้วยเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างรัฐและศาสนาพุทธในประเทศไทยของสุรพศ ทวีศักดิ์ (Taweesak 2018: 142 - 145) พบว่า พุทธศาสนาในปัจจุบันอยู่ในโครงสร้างความสัมพันธ์แบบยุคกลาง กล่าวคือ ศาสนาพุทธผูกติดกับรัฐ องค์กรปกครองคณะสงฆ์เป็นองค์กรของรัฐ พระสงฆ์มีตำแหน่งและอำนาจทางกฎหมายคล้ายระบบราชการ ดังนั้น รัฐจึงมีหน้าที่สำคัญในการอุปถัมภ์ศาสนาพุทธ นอกจากนั้น ยังสอดคล้องกับการวิเคราะห์ของพิพัฒน์ พสุธารชาติ (Pasutarachat 2010: 274 - 291) ในประเด็นที่ว่า รัฐได้เข้าไปควบคุมองค์กรศาสนาพุทธมาตั้งแต่อดีตผ่านการออกกฎหมายต่าง ๆ เพื่อสร้างความชอบธรรมให้กับตนเอง ทั้งนี้ผู้เขียนกลับมองว่าปฏิบัติการของรัฐสมัยใหม่ที่ใช้กับศาสนาพุทธเป็นสิ่งเดียวที่ใช้กับศาสนาอิสลาม เพียงแต่ว่าศาสนาอิสลามนั้น รัฐไม่ได้เข้ามาควบคุมทั้งหมด เนื่องจากรัฐสมัยใหม่ได้เข้ามาควบคุมดูแลเฉพาะการบริหารองค์กรศาสนาอิสลามเท่านั้น สำหรับการปฏิบัติศาสนกิจของชาวมุสลิม รัฐไม่ได้เข้ามาเกี่ยวข้องแต่ประการใด เนื่องจากบทบัญญัติ ตามมาตรา 6 ของพระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พุทธศักราช 2540 ได้ให้อำนาจแก่จุฬาราชมนตรีในการเป็นผู้นำกิจการศาสนาอิสลามในประเทศไทย

ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างรัฐและศาสนาอิสลามนอกเหนือจากการปฏิบัติงานของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดเชียงใหม่แล้วยังสามารถทำความเข้าใจได้ผ่านการดำเนินงานของคณะกรรมการกองทุนชะกาต (บัยตุลมาล) จังหวัดเชียงใหม่อีกด้วย กล่าวคือ คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดเชียงใหม่ให้อำนาจในการทำงานกับคณะกรรมการกองทุนชะกาต (บัยตุลมาล) จังหวัดเชียงใหม่ โดยเข้ามาสนับสนุนเฉพาะงบประมาณและค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานบางส่วนเท่านั้น สำหรับอำนาจอื่น ๆ ทางคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดนั้นจะไม่เข้าไปเกี่ยวข้อง สอดคล้องกับการศึกษาของสุจินดา คำจร (Kamjorn 2020: 119 - 122) เรื่อง การจัดการกองทุนชะกาตสมัยใหม่กับการจัดสวัสดิการสังคมในชุมชนมุสลิม จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดเชียงใหม่ ทำหน้าที่ติดตามและตรวจสอบรายรับ/รายจ่ายของคณะกรรมการกองทุนชะกาต (บัยตุลมาล) จังหวัดเชียงใหม่เท่านั้น ขณะที่คณะกรรมการกองทุนชะกาต (บัยตุลมาล) จังหวัดเชียงใหม่เองก็มีอำนาจโดยตรงในการจัดเก็บชะกาต การกำหนดนโยบายในการปฏิบัติงาน การคัดกรองบุคคลที่มีสิทธิรับชะกาต การแจกจ่ายชะกาต การติดตามเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้รับชะกาต และรายงานผลการดำเนินงานให้แก่สาธารณชน ทั้งนี้ คณะกรรมการกองทุนชะกาตระดับมัสยิด / ชุมชนในการประชาสัมพันธ์ให้สมาชิกในแต่ละชุมชนมุสลิมมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับชะกาตมากขึ้น ตลอดจนให้อำนาจแก่คณะกรรมการกองทุนชะกาตระดับมัสยิด / ชุมชนประสานงานกับคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดที่เหลือ เพื่อสำรวจผู้ให้และผู้รับชะกาตในพื้นที่ที่รับผิดชอบร่วมกับทางคณะกรรมการกองทุนชะกาต (บัยตุลมาล) จังหวัดเชียงใหม่

บทสรุป

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างรัฐและศาสนาอิสลามในสังคมสมัยใหม่ โดยใช้การปฏิบัติงานของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดเชียงใหม่เป็นกรณีศึกษา ผู้เขียนใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพในการเก็บข้อมูลปฐมภูมิและทุติยภูมิ จากการศึกษา พบว่า คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดเชียงใหม่เกิดขึ้นใน พ.ศ. 2492 ภายหลังจากการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองของประเทศไทยใน พ.ศ. 2475 อันสะท้อนให้เห็นถึงระบบบริหารแบบองค์การสมัยใหม่ เนื่องจากมีการประกาศใช้พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการศาสนูปถัมภ์ฝ่ายอิสลาม พุทธศักราช 2488 และพระราชบัญญัติมัสยิดอิสลาม พุทธศักราช 2490 ปัจจุบันได้ใช้พระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พุทธศักราช 2540 ทำให้ผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงใหม่ในฐานะตัวแทนของกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย มีอำนาจตามกฎหมาย เพื่อรับรองตำแหน่งอิหม่าม คอเต็บ บิหลั่น รวมทั้งกำหนดให้คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดที่จดทะเบียนกับทางจังหวัดรายงานผลการดำเนินงานแก่คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดเชียงใหม่ภายในเดือนมีนาคมของทุกปี ขณะเดียวกันคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดเชียงใหม่ก็ได้ร่วมมือกับรัฐ ซึ่งเป็นการต่อรอง เพื่อให้ชาวมุสลิมเชียงใหม่มีพื้นที่ในสังคมมากขึ้น ปรากฏการณ์ดังกล่าวแสดงถึงการได้มาซึ่งตำแหน่งอิหม่ามที่มีทั้งอำนาจตามกฎหมายและอำนาจตามประเพณีอยู่ในบุคคลเดียวกัน แม้ว่าอิหม่ามนั้นจะมาจากการเลือกตั้งของสัปบุรุษประจำมัสยิด และได้รับการรับรองจากหน่วยงานรัฐในภายหลัง นั่นคือ อำนาจตามกฎหมาย แต่ตำแหน่งนี้ในสังคมมุสลิมเชียงใหม่ นับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันส่วนใหญ่มักเป็นการสืบทอดจากสมาชิกในครอบครัวหรือเครือญาติ สิ่งนี้สะท้อนให้เห็นถึงอำนาจที่มีรากฐานมาจากขนบธรรมเนียมประเพณีว่าไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะในสังคมดั้งเดิมเท่านั้น แต่ในสังคมสมัยใหม่อย่างจังหวัดเชียงใหม่ในปัจจุบันเองก็สามารถเกิดอำนาจชนิดนี้ขึ้นมาได้ โดยอำนาจทั้งสองชนิดนี้สามารถดำรงอยู่ร่วมกันได้ผ่านการปฏิบัติงานของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดเชียงใหม่

อย่างไรก็ดี การประกาศใช้กฎหมายแก่ชาวมุสลิมทั้งสามฉบับข้างต้นนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พุทธศักราช 2540 ได้ให้อำนาจรัฐสมัยใหม่ เพื่อเป็นกลไกในการทำงานร่วมกันระหว่างรัฐและ

ศาสนาอิสลาม กล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่าเป็นการทำงานระหว่างหน่วยงานรัฐ คือ กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย ร่วมกับองค์กรศาสนาอิสลามในจังหวัดเชียงใหม่ ประกอบด้วย คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดเชียงใหม่ และคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดที่จดทะเบียนกับทางจังหวัด ซึ่งจำกัดอยู่เพียงแค่การบริหารจัดการองค์กรศาสนาอิสลามเท่านั้น

References

- Abercrombie, N., Hill, S., & Turner, B. S. (2006). *The Penguin Dictionary of Sociology* (5th ed.). London: Penguin Books.
- Chulalongkorn University, Islamic Center of Thailand & Institute of Middle East Studies and Muslim Worlds. (1987). *ประเทศไทยกับโลกมุสลิม* [Thailand and Muslim World]. Bangkok: The War Veterans Organization of Thailand.
- Coser, L. A. (1994). *แนวความคิดทฤษฎีทางสังคมวิทยา ตอน แมกซ์ เวเบอร์* [Sociological Concept and Theory of Max Weber]. Translated by Kosripohn, A. Bangkok: Thammasat University Press.
- Division of Islamic Organization and Haji Affairs Promotion. (2020, February 20). *สถิติจำนวนมัสยิดที่จดทะเบียนจัดตั้ง* [Statistics for Register Mosques]. Retrieved March 15, 2021, from <https://www.cicot.or.th/th/news/detail/312/3>.
- Doncha-Um, D. (2018). *Burmese Migrant Domestic Workers: Tactics of Negotiation of Muslim Female Domestic Workers in the Chang Klan Community of Chiang Mai, Thailand*. Chiang Mai: Chiang Mai University Press.
- Gilquin, M. (2005). *The Muslims of Thailand*. Translated by Smithies, M. Chiang Mai: Silkworm Books.
- Jampaklay, A., Sakulsri, T. & Prasith-hima, A. (2012). *มุสลิมในประเทศไทย: ขายขอบหรือเพียงแค่แตกต่าง?* [Muslims in Thailand: Marginalised or Merely Different?]. In Vajanasara, K. & Archavanitkul, K. (eds.), *ประชากรชายขอบและความเป็นธรรมในสังคมไทย* [Marginalised Population and Social Justice in Thai Society] (87 - 104). Nakhon Pathom: Institute for Population and Social Research, Mahidol University.

- Jisawad, W. (2020). ความไว้วางใจทางการเมืองของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด ในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีต่อการบริหารราชการส่วนภูมิภาค [The Political Trust of the Islamic Committee in the Three Southern Border Provinces on Provincial Administration]. *Humanities and Social Sciences Journal, Ubon Ratchathani Rajabhat University*, 11 (2), 164 - 177.
- Kamjorn, S. (2020). การจัดการกองทุนชะกาตสมัยใหม่กับการจัดสวัสดิการสังคมในชุมชนมุสลิม จังหวัดเชียงใหม่ [Modern Zakat Fund Management and Social Welfare Provision in the Muslim Communities Chiang Mai Province]. ใน *การประชุมวิชาการระดับชาติด้านอิสลามศึกษาและมุสลิมศึกษา ครั้งที่ 5 ประจำปี 2564* [The 5th National Conference on Islamic and Muslim Studies 2021] (114 - 129). Pattani: Faculty of Islamic Sciences, Prince of Songkla University, Pattani Campus.
- Kosem, S. (2008). Socio-Economic Development in Southeast Asia: A Case Study of the Marginality of Burmese Labourers in the Chang Klan Community in Chiang Mai. In *Socio-Economic Development and Cooperation in Southeast Asia Symposium* (1 - 11). Oita: Faculty of Economics, Oita University, Japan.
- Maluleem, J., Amonthat, K. & Trichot, P. (1996). *ไทยกับโลกมุสลิม: ศึกษาเฉพาะกรณีชาวไทยมุสลิม* [Thai and Muslim World: A Case Study of Thai Muslims]. Bangkok: Institute of Asian Studies, Chulalongkorn University.
- Muller, D. M. & Steiner, K. (2018). The Bureaucratisation of Islam in Southeast Asia: Transdisciplinary Perspectives. *Journal of Current Southeast Asian Affairs*, 37(1), 3 - 26.
- National Statistical Office. (2020). *การสำรวจสภาวะทางสังคม วัฒนธรรม และสุขภาพจิต พ.ศ. 2561* [The 2018 Survey on Conditions of Society, Culture, and Mental Health]. Bangkok: National Statistical Office.

- Office of Chiang Mai Provincial Islamic Council. (2014). *มุสลิมเชียงใหม่: ประวัติความเป็นมาและเป็นไป* [Chiang Mai Muslims: Historical Background]. Bangkok: Tanapress.
- Office of Chiang Mai Provincial Islamic Council. (2021). *แบบรายงานผลการปฏิบัติงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดเชียงใหม่ ประจำปี พ.ศ. 2563* [Practice Report of Chiang Mai Provincial Islamic Council in 2020]. Chiang Mai: Office of Chiang Mai Provincial Islamic Council.
- Pasutarnchat, P. (2010). *รัฐกับศาสนา: บทความว่าด้วยอาณาจักร ศาสนจักร และ เสรีภาพ* [State and Religion: An Article of Kingdom, Church and Freedom] (3rd ed.). Bangkok: Siam.
- Saylaman, A. (2015). *มาตรการทางกฎหมายในการส่งเสริมกิจการศาสนาอิสลามในประเทศไทยตามพระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540* [Legal Measures Promoting Islamic Affairs in Thailand Based on the Royal Act Concerning the Administration of Islamic Organizations, B.E. 2540 (1997)]. (Doctoral thesis, Ramkhamhaeng University).
- Setthamalinee, S. (1997). ศาสนาอิสลาม [Islam]. In Channgam, S. (ed.), *มรดกศาสนาเชียงใหม่ ภาค 1: ประวัติและพัฒนาการศาสนาในเชียงใหม่* [The Religious Heritage of Chiang Mai part one: Historical and Religious Development in Chiang Mai] (109 - 169). Chiang Mai: Nopburi Kanphim.
- Setthamalinee, S. (2007). การปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ของชาวมุสลิมยูนนานในภาคเหนือของประเทศไทย [The Transformation of Chinese Muslim Identities in Northern Thailand]. *Journal of Social Sciences, Chiang Mai University*, 19(2), 23 - 58.
- Setthamalinee, S. (ed.). (2011). *มุสลิมในภาคเหนือของประเทศไทย: ประวัติความเป็นมาและวิถีวัฒนธรรม* [Muslims in Northern Thailand: Historical and Cultural Background]. Chiang Mai: Krongchang Printing.

- Soonthornpasuch, S. (1977). *Islamic Identity in Chiangmai City: A Historical and Structural Comparison of Two Communities*. (Doctoral thesis, University of California, Berkeley).
- Taweesak, S. (2018). *รัฐกับศาสนา: ศีลธรรม อำนาจ และอิสรภาพ* [State and Religion: Morality, Power and Freedom]. Bangkok: Siamparitut.
- Thai Health Promotion Foundation, Well-being Foundations for Muslim Thais. (2014). *สำมะโนประชากรมุสลิม พ.ศ. 2553 ภาคเหนือ* [The 2010 Muslim Population Census: Northern Region]. Bangkok: Thai Health Promotion Foundation.
- Weber, M. (1947). *The Theory of Social and Economic Organization*. Translated by Henderson, A. M. & Parsons, T. Illinois: The Free Press.

Interviewees

- Abdullah (Pseudonym). (2021, February 25). Chinese Muslim. President of Chiang Mai Provincial Islamic Council.
- Barkat (Pseudonym). (2020, October 28). Bengali Muslim. Chiang Mai Provincial Islamic Council.
- Barkat (Pseudonym). (2021, April 2). Bengali Muslim. Chiang Mai Provincial Islamic Council.
- Daniel (Pseudonym). (2021, March 5). Chinese Muslim. Chiang Mai Provincial Islamic Council and Imam of Darul Aman Mosque (Pseudonym).
- Emran (Pseudonym). (2021, March 31). Pathan Muslim. Chiang Mai Provincial Islamic Council.
- Faheem (Pseudonym). (2021, March 10). Bengali Muslim. Consultant of Chiang Mai Provincial Islamic Council and Imam of Al-Mubarraz Mosque (Pseudonym).

Ibrahim (Pseudonym). (2021, February 19). Chinese Muslim. Chiang Mai Provincial Central Mosque Islamic Committee (Pseudonym).

Omar (Pseudonym). (2021, February 23). Bengali Muslim. Al-Mubarraz Mosque Islamic Committee (Pseudonym).

Yusuf (Pseudonym). (2021, March 4). Bengali Muslim. Nurul Islam Mosque Islamic Committee (Pseudonym).